

OBROZENSKÁ ČEŠTINA

Obrany češtiny:

- František Martin Pelcl (ed.): Bohuslav Balbín:
Dissertatio apologetica pro lingua slavonica,
praecipue bohemica, 1775
- Jan Václav Pohl: Pravopisnost řeči české, 1756

Bible

nový překlad Nového zákona z r. 1786 (přel. František Faustin Procházka):

„*Tedy on řekl jim: Jestli hříšník, nevím: jediné (to) vím, že já **byv slepý**, nyní vidím.*“

Bible Svatováclavská, 1677:

„*Tedy on řekl jim: jestli hříšník, nevím: jediné vím, že když jsem byl slepý, nyní vidím.*“

Bible kralická, z vyd. 1613:

„*I odpověděl on, a řekl: Jestli hříšník, nevím, **než** to vím, že **byv slepý** nyní vidím.*“

mluvnice 1. období NO

- František Bohumil Tomsa: Böhmische Sprachlehre (Česká mluvnice), 1782
 - instr. sg. u M a N na *-y* nebo *-ami/-mi*
 - 3.pl. sloves: *oni leží, učí* nebo *oni ležejí, učejí*
- František Martin Pelcl: Grundsätze der böhmischen Grammatik, 1796
 - dvojitá *l*; *p'al = napjal*
 - myti – mejdlo, myslím – smejšlím*
- Josef Dobrovský: Ausführliches Lehrgebäude der Böhmischen Sprache (zkrácený název), 1. vyd. 1809, 2. vyd. 1819
 - jediné *l*, tvary *pal* bez měkkého *p'*,
 - instr. sg. jmen N a M: *se stromy, s muži*
 - přívl. adj. pouze jmenné tvary (nikoliv *z bratrového domu*)
 - 3. pl. sloves: *oni hledí, honí*, ale jen *oni válejí*
 - pravopis po *s, z, c*: dat.sg. *knězi, otcí*, adj. *psí, kozí, telecí*, u sloves *prosím, mizím*
ale *zyma, sýt'*

Ad Dobrovského vyobrazení v portrétech¹

František Tkadlík (1786-1840), olejomalba z r. 1820 –
na obrázku vpravo

František Horčíčka (1776-1856), portrét v oleji, 1820

¹ Lubomír Sršeň, Osobnost J. Dobrovského prezentovaná portréty. In: Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavlicorum. Slovanský ústav AV ČR. Praha 2003, s. 103-142. Tam i reprodukce.

utváření novočeské slovní zásoby

vědecká terminologie

- úspěšné:
 - *poznatek, představa, pojem, věda předmět, časopis, odstín, sloh, úvaha, výrok, nutný, povšechný, totožný, posuzovati, označiti, uskutečniti*
 - rozlišování : *cíl, účel, záměr – stejný, totožný*
 - *nářečí, časování, přídavné jméno, podmět, samohláska, souhláska, báje, cestopis, životopis*
 - *rostlina, savec, nerost, kyslík, prvek, sloučenina, čtverec, trojúhelník, vteřina*
- neúspěšné: *libomudrctví = philosophia, umnice = logica, krásověda = aesthetica, mluvnictví = grammatica, dušesloví = psychologia, živočichopis = zoographia, silozpyt = physica*

purismus

- za německé *mord, grunt, handl, plac, pres, retovati* česká synonyma

přejímky ze slovanských jazyků

Panicz i dziewczyna v překladu Václava Hanky

W gaiku zielonem	V zeleném hájíku
Dziewczę rwie jagody*;	Děvče rve jahody;
Na koniku wronem	na vraném koníku
Jedzie panicz młody.	panic blahorodý.
I grzecznie się skłoni,	I vlídně se skloní,
I s konia zeskoczy:	I s koně seskočí:
Dziewczę się zapłoni,	Děvče se zaploní,
Na dól spuści oczy.	dolův sklopí oči.

* („bobule“; czarna jagoda = „borůvka“)

- z polštiny: *mihota, následovce* (= následovník), *obřad, úpor, vděk*; odb. názvy: *okres, předmět, horovati, mluvnice*
do běžného jazyka: *rozčíliti, zábavný, vyznačiti*
- z ruštiny: bás. jazyk : *bodry, hlahol, chrabrý, příroda, ženština*
do běžného jazyka: *obzor, promysl* (= průmysl), *bohatýr, nápěv, nářečí, vkus, záliv*
- jinojazyčné kalky: *cizomluvný* (fremdsprachlich), *vlastnoručně* (eigenhändig), *zákonodárce* (Gesetzgeber), *žalozpěv* (Klagesang), *životopis* (biographia), *světaobčanství* (kosmopolitismus)

Josef Jungmann: Slovník česko-německý, 1835-1839, 5 dílů, 4689 stran

stav jazyka v první třetině 19. století hláskosloví:

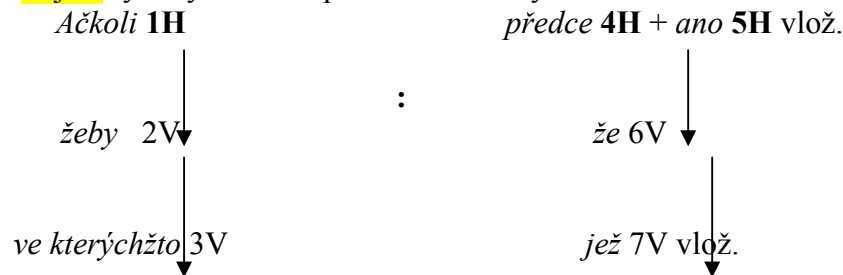
- bez protetického v-, *krásný, mléko*
- kvantita: *mílo*, gen.pl. *chvil, strán*

syntax:

- humanistická - jazyk Palackého:

„Neb ačkoli my toho jistiti nechceme, žeby národové vůbec **tělesnou a mravní povahu** svou brali **ze způsobů, polohy a povětrnosti** zemí těch, v **kterýchžto** přebývají: předce také zapírati nemůžeme, ano na jevě jest, že **příležitosti, pohody a nehody**, jež země každá z přirození svého naskytuje, **mocně působí v rozvíjení se a ve směru života** národního.“

dvojice a **trojice** synonym či komplementárních výrazů

vývoj pravopisu

1. analogický pravopis (Dobrovského mluvnice)
 - i/y po s a z uvnitř slova dle etymologie: *zisk, získati, silný, síla*, ale *syn, sýr*
 - *uzříti, úzký* – dříve psáno s v-
2. tzv. skladná oprava
 - její největší galeje místo *gegj neywěšj galege*
 - v místo w, ou místo au (*vyučiti, jednou* místo *wyvciti, jednau*)

nářeční diferenciace

- návrhy Františka Trnky: *ó* místo *ú* (*bóh, kón, vól*),
ulicá, ak. *ulicu*